

JOHANĚ MUŽÁKOVÉ

Motto: Zwischen Freunden soll ein rother Heller so viel gelten, als ein Juwel, und ein Juwel so viel, als ein rother Heller! — Jean Paul.

Až nemilo mi bylo slyšet, že ty, má přítelkyně drahá, vždy ještě se rmoutíš nade mnou, jako by mne dvě tři probdělé noci usmrtit mohly nebo ochuravět —. Buď upokojená, co se mého zdraví týče, já skuhrám věčně, a budu skuhrat a funět, až mě zakopou, ale, má drahá, od toho mi nikdo nepomůže, a takovéto namahání mi *dokonce* neškodí. Co se mé domácnosti týče, tu mám na štěstí v dobrých rukou, a Jaroušek je dost vesel a spokojen. O čem má být tedy ještě řeč! Snad bys mne nechtěla urážet, abys ptala se, „zdali se hněvám“? — To by vskutku byla urážka, kdybys jen se domnívat měla, že bych já *tajně* takovou myšlenku skrývala; ostatně je už tím zbytečná, že já nejsem ničím nucena než láskou! — A ty, obětivá, láskyplná ženo a matko, ty víš dobře, že kde o lásce řeč, nesmí být o obětích. Nicht Himmel und Erde, nicht Mond und Sterne, nicht der Gott kann uns helfen, wenn uns Menschen nicht helfen. — Wir arme Menschen sind ohne Menschenhilfe verloren! Wo Menschenhilfe ist, da ist Gotteshilfe. — Buď pokojná, tichá, šetř se, budeš ještě dost síly potřebovat k opatrování; a věř, že se na nic nehnevám, jen na to, že nechceš poslouchat. Boženka spinká. Spolehni se ve všem na tvou přítelkyni

Boženu.

JOHANĚ MUŽÁKOVÉ

Drahá Johanko!

Doktor tu ráno byl a řekl mi, že je s Boženkou spokojen, co mě tuze potěšilo; měly ste prý dost dobrou noc. Chtěla jsem hned ráno k Vám jít, ale měla jsem nepokojnou noc s Jarouškem, měl průjem opět; ráda bych tedy zůstala do odpoledne doma, abych viděla, jak dále bude, obklady mu dávala a pitím ho hleděla. Doktor poručil prášky opakovat, budu tedy upokojenější, když budu vidět, že je lépe. Boženku nemusíte převlékat, až přijdu odpoledne, když více kašle, beztoho není radno s ní hýbat. — Chci přijít *ke čtvrté (4) hodině*, a pak už zůstat; kdybych nyní šla, a zase domu, bylo by mi těžko a Vy byste tomu nepřipustili, a jinak bych to udělat nemohla. Myslím že si přes těch pár hodin ještě stýskat nebudete, zvlášt když Božence lépe je; jen prosím tě, Johanko, drž Ty komando nad dietou Boženky a nepřenech to Mužáčkovi; doktor řekl „*jen se držet teď, at se nic nepokaží*“. Děkuju tedy za oběd, až zase po druhé. — Prosím velice Mužáčka, nemá-li nějakou kníhu, co by pro Jarouška byla ke čtení, nebo s obrázky nějakou k dívání, aby mu ji půjčil. — Buďte zatím zdrávi, na brzké shledání. — Líbám Vás všecky! Myslím ustavičně na tu malou Božušku, a nemám ani doma pokoje, ačkoliv u Vás opět na domu myslím!

Vaše

9/1 53.

Božena.

[ADRESA:]

Blahorodé | Pani pani Johanně Mužákové

Drahá Sofie! Oznamuju ti, že jsme měli dobrou dost noc, a jestli něco v to nepříjde, že je Boženka na cestě k uzdravení; tak sám doktor myslí. Můžeš si myslit naší radost! Vždyť pak to dítě je i moje! Johance bylo včera celý den velmi špatně, dělala jsem lázně, obklady na hlavu, a ležela; bála jsem se na noc, ale dost i jí dobře uběhla. Dnes opět dělám lázeň a obklady teplé na život po celý den se budou opakovat; cítí se volnější, bezpochyby ta radost značně k tomu přispěla. —

Ráda bych se podívala domů odpoledne, prosila bych tě tedy, kdybys mohla sem odpoledne přijít.

Tvá

Božena.

Má drahá Johanko! Včera mluvila jsem s Doktorem stranu Tebe, a zde odesílám recept. On řekl „není to sice věc nebezpečná, ale nesmí se nechat, poněvadž by to paní usláblo, a ztráta krve nikdy se nemá nechat, když je mimořádní“. Bát se toho ale nemáš; prášky ber dlé předpisu a využívej je, byť si i svůj čas dostala a byť Ti krev ani nešla už, jsou prý tak slabé, že se není čeho bát. Pak nemáš vynechat sedací lázně, to je k tomu velmi potřebné; máš je brát jak obyčejně. —

— Včera byla jsem u paní Jervové, ale posud se nic neujednalo; zdá se to Vagnerové přece jen těsné, a nejhlavnější vada je garderoba, potřebuje pro ní mnoho místa, a paní Jerová by přece musela v tom malém pokojíku spát, nemá jinde místa, nevím tedy, jak se to vyjedná. Do týdnu se to má ujistit; co v mé moci bude, já se přičiním. Paní se jí líbí a se vším ostatním byla by spokojená; jestli ne to, tedy snad druhé čtvrtletí by tam mohla jít. — Mně se tam líbilo a pobyla jsem tam chvíli ještě, až Lambl přišel; Fana se mu líbila včera, bylo jí mnohem lépe. Vzkaž mi, jak Ti dnes je, ano? — Už je Mužák doma? — Pozdravuj ho, a že se těším zvědět, jak mu ten vzduch z Ještědu svědčil. Posílám Sofii knihy, co mi zapůjčila, tři ještě mám u sebe; prosím, jestli už Týdenník nepotřebuje, aby ho dala Karlovi sebou, a o Lumíra a Illustrované, jestli právě někdo jiný to nemá. Že ji líbám, a matce vyříd' též uctivé pozdravení. — Kdy zase si sklepeme? — Kým byste mohly přijít přece na půl dne ke mně; už se to loučení blíží, a co nevidět nebudu Vás mít a darmo po přátelské rozmluvě toužit. — Dnes Jaroušek smí už chvíli mimo postel sedět! —

Líbám Tě vroucně! Tvá

BN

Drahá má jediná!

Dávám ti vědět, že jsem byla nahoře u ar...., ale s ním mluvit jsem nemohla, byl na odjezdu ven, jen s jeho sekretářem jsem mluvila, a ten mi slíbil pomoc, až se ar.. vrátí, za 3 týdně. Nevím tedy; ještě se chci na jedno místo obrátit. Udělala jsem, co jsem mohla, jestli se to nepodaří, alespoň si nebudu moct předhůzku žádnou dělat. On je veselejší; neboť i z jeho strany jsou naděje; snad se to nějak přece k dobrému skloní. Ach svou krev bych dala, kdyby si ní pomohl, ten ubožák. — Snad zítra přijdu k Johance, řekni jí to, a uvidím tě tam? Líbám tě vroucně, ty má dobrá, šlechetná duše. V neděli mne z divadla provázal Fing. — a vymluvila jsem mu; snad se ti omluvil! —

Tvá

BN

Má dobrá roztomilá Sofie!

Zde Ti posílám dvě písně, o kterých jsem Ti povídala, že je Laub komponoval; „Das todte Glück“ a „Mínka a Včely“. — Dej si je opsat, jestli se Ti zalíbí. Prosím Tě též, až budeš mít pokdy prohlídnout si noty, kdybys mi našla písně Imortela od Kückena, „Ptáčník“ od Kittla — „An die Sterne“, co jsem Ti jednou půjčila, já bych Tě neobtěžovala, sama hrát nebudu moct, i kdybych uměla, a do zpěvu mi nebude, ale žádali mne v Bystřici známí, abych jim přivezla písně nějaké sebou; ráda bych tedy ty, co mám, jim zapůjčila. Jestli je ale nenajdeš, napřed Tě prosím, abys pranic z toho si nedělala. Ráda bych se s Tebou o něco poradila; budeš moct přijít v úterý k Johance? — Jsem dnes v tak melancholickém rozmaru, že kdybych Ti více psát měla, více slz než slov na papír by se dostalo. Čím více se blíží máj — „krásný máj, lásky čas“ — tím slabší, tím truchlivější je duše má! Jaroušek sedí vedle mne, a včera dvě hodiny byl mimo postel! —

S vroucím políbením vždy a vždy Tvá

sestra.

Uctivý pozdrav rodičům.

Prosím též o Týdenník, a zdali Lumíra a Illustrirte možno mi půjčit? —

P. Dr Zechentnerovi.

Srdečný pozdrav ode mne i rodiny mojí! List Váš jsem obdržela, ale 8mý den, a těšilo mne, že ste si na mne přece zpomněl. Žádost stranu výměny mineralogií s panem Dr Reusem neměla jsem ještě příležitost přednést, ale spolehněte se na mě, že to ráda udělám, a dostanete odpověď snad již z Ďarmot, neboť chci nanejdéř 10/5 odtud vyject. Synek můj se opět zotavil, ale znáte sám, jak klamná choroba plicní tuberkule a jakou pozornost potřebuje; div to skoro že vyvázl. Zprávu, že p. Rarus znova ochuravěl, bylo mi nemilo slyšet, je to tak milý pán. Ach pentlička a křížek nezahojí ani jednu ránu! — Už mi není divno, že se p. Bodrouský zapomněl přijít podívat na Pražské dívky; kdo se jako mol zažere do těch aktů, toho duše je ztracená, zaschne konečně, zpergamentí. Škoda bylo by Bodrouského, aby musel udělat svět nad ním kříž; — ať se vyzpovídá z toho hříchu p. Jiřímu, a ten mu ukáže na spasitelnou cestu! — Ale počkejte, Vy nevděčný synu vlasti, jak Vy to ctíte krásky Vaše? Zdá se mi, že se Vám někdy dostane věneček z kopřiv a bodláčí. Mohu si myslit, jak ste mojí pravdomluvnost ztepal; ale jen dočkejte, však se Vám té rozkoše zkritisovat mne ještě dostane. Při nejlepší vůli nemohla jsem slovu dostát, vždyť jsem měla skoro celou zimu špitál, a mimo to tolik domácích starostí a práce, že ta mimotní věc odložit se musela; nyní budu mít ale dost času k psaní. — Odporučte mne laskavě všem Vaším přátelům! O tu komissí se nestarejte, Dr Reuss je člověk velmi zdvořilý a úslužný, a doufám, že Vám to rád udělá, byť ste mu i mnoho nemohli dát, budou to zase pěkné exempláry. — Poroučejíc se do Vaší přízně, zůstávám s úctou Vaše

Bož Němcová

Dobrá, šlechtná duše! Tvůj dopis mi připomenul bolestné loučení, ode všeho, co posud činilo rozkoš mého žití; ale je lépe, když si myšlénku, která nás straší, často připomínáme, snáze ji pak sneseme. Avšak každý, buď sebetmavší, obraz má své světlé stránky a já nemám příčiny ještě tak příliš si naříkat; to dávno, dávno vím, že štěstí moje jediné jsou mé děti, a prozřetelnost tak je příznivá, že mě — o ně neolupuje; nemám jí děkovat? — Žádný není a nemůže být úplně šťasten; moje nepokojná duše by měla být spokojenější se svým losem, není-li pravda. Copak mi vlastně schází? — Ach Johanko! Není to jen ironie, co se Ti vloudila do péra, když si mi napsala: že jsem vešla z těch bojů co vznešená, velebná vítězka? — Kde je moje vítězství! Ach já jsem slabý otrok svého vášnivého, věčně nespokojeného srdce a nebudu nikdy a nikde šťastná, tak málo zde jako kde jinde! Láska k dětem je mé jediné štěstí, a když budu vidět, že můj miláček se uzdravuje, že není snaha moje marná, budu spokojená; i příroda podá mi vždy útěchy, ale jsou doby, kde mne nic utěšit nemůže, a jestli myslím, že by to dokázala ona plamenná láska muže, jehož jediné jsem si zamilovala, take to není pravda, ani ta by touhu neukrotitelnou, která duši moji trápí, ukojit nemohla. Já jsem k politování, a ne k pomilování! — A Ty mne vskutku tak miluješ? — Ach já někdy nevěřím žádnému, myslím, že mne nikdo nemiluje tak vroucně, jako já miluju; já jsem k nevystání někdy, urážím lidé v mé bezsmyslnosti, a pak je mi to líto, dokonce když vidím, že jsou tak dobrotiví jako Ty, moje rozmilá. Já vím, že jsem Tě nejednou hloupostí svou urazila — jako posledně! — a Ty se omlouváš u mě! Jen odpust Ty!

Proč si myslíš, že bych zde byla nešťastná víc než v Uhřích? A proč tak toužebně můj list očekávat budeš z Uher? — Tys dobrá a já Ti děkuju za Tvoji láskavou starostlivost; vskutku mám zapotřebí mnoho síly, abych jen spokojenou zůstala! — Lituju Tě, že tolik trpíš; dobře jen, že Mužáček je zde, to Ti ulehčí, vid'! — Ach já zapomenu na všecko, když slyším jediné laskavé slovo; kdyby jen *On* šťasten byl, pak bych ráda trpěla třebaš víc. — Nedělej si z toho nic, že máš periodu silně, to Ti bude dobře dělat; jenom se nezachlad'. — Kníhy nemám u Tebe jiné mimo „Revolutionsnovellen“ jeden svazek; zdá se mi ale, žeš Sofi to dala sebou.

Kýž bych mohla Ti jen více příjemných hodin způsobit ještě, bohužel bylo jich málo, a jen Vám mám co děkovat, že více rozkošných památek z Prahy odnesu. Kýž byste vždy šťastny, spokojeny zůstaly a na mě nezapomněly!

Božena.

JANU EV. PURKYNI

Velectěný pane!

Velmi ráda bych Vašnosti dala s Bohem, ale ostýchám se; mnohokrát po ten celý čas, co jsem Vás neviděla, stála jsem už u dveří a chtěla k Vám vejít, ale stud a bázeň zase mě zdržovaly. Věřte, že mě ten dluh tuze tíží a že nedostávám tak dlouho slovu, ale nemohu z těch skličujících mne okolností nikterak vyváznout. Jestli myslím, že svou práci si to budu moci vydělat, tu se zase nemoc neb jiná starost naskytuje, pro kterou mi není možno pokojnou myslí pracovat. Náhradu posud muž nedostal, ba musí vést pro zákonem mu přirknutý peníz proces s byrokracií hanebnou. Kýž bych alespoň schopna byla pracovati pro Vámi vedený časopis, bych na ten způsob splatit mohla! —

Věřte mně, ctěný pane, já jsem v takových okolnostech, že byste mně neměl za zlé, kdybych Vám všecku svoji starost a bídu sdělit mohla. Dovolte mi políbit Vaši dobrotivou ruku, kdož ví kdy Vás zase uvidím, a jestli konečně, neboť nemáme na život pojištění; ale bez Vašeho dovolení bojím se k Vám přijít, bojím se vaší přísné tváře, která jako by mi předhůzky činila z mé nesprávnosti.

S hlubokou úctou

zůstávám Vaší služebnicí

Božena Němcová.

18 $\frac{9}{5}$ 53.

Drahá, rozzmilá sestro! Zase tedy jen písemně s Tebou pohovořit mi dovoleno; když vzdálení jsme od našich milých, když touha po nich celé bytosti naší se zmocní tak, že bychom hotovi byli za každý pohled do tváří jejich rok svého živobyetí dáti, ach pak teprv cítíme tu dobrotu, moci se alespoň v písmě vyslovit. Jaká by to muka byly, nevědět ničeho o nich, nemoci jim sdělit myšlenky své! — Kdybych uposlechla vždy hlasu srdce a při každé zpomínce na Vás psala, zajisté by pošta nestačila jezdit. Ale co platno, budete chtít ještě něco jiného slyšet než pouhé nářky moje, a proto čekala jsem vždy, až se mi zajímavější předmět udá, zdejší život je ale tak prázen všech zajímavějších dějů, že přece jen o sobě mluvit musím a list jednotvárný Ti odeslat, kdežto jsem chtěla, aby každého z vás něco v něm zajímalo. — Cesta naše byla dobrá; celý den bylo teplo a jasno a noc krásná; ve 1/4 10 byli jsme v Prespurku a ráno ve 1/4 6 ve Vacově; děti byly vesely (Marii též k nim počítám) — Jaroušek je ustavičně poučoval, a když jedna nebo druhá anebo obě dvě usnuly, vzal si psíka a vykládal mu, jak se která řeka jmenuje, a dělal mu kázání, jak se má na cestě chovat. Byl velmi čilý, i dlouho do noci neusnul, teprv za Prespurkem, a sotva se rozednívalo, probudil se a první otázka byla, je-li vidět Dunaj, — a když právě z ranní lehké mhly vidět bylo lesklý pás vážného toho baťka (táty), tak mu říkají — zbudil honem Marii i Doru a musely se koukat. Ve Vacově zjedнала jsem ihned příležitost, ale přece teprv v 8 hodin jsme vyjeli, neboť Maďar, když má zapřahat, teprv zpomene, že má koně nekované, vůz že potřebuje správkou a řemínky že jsou potrhané. Z Vacova do Ďarmot

je 5 míl, my ale přijeli teprv v 6 hodin večer domů, z toho sud, jaká to cesta; teprv čtyry dni tomu bylo, co přestalo pršet, a kdybych byla o tři dni dříve přijela, nebyl by mě nikdo vezl ani za 50 fr CM, taková propastná cesta byla. Viděla jsem to posud; kdo neviděl uherské bláto, ten si o blátě nemůže žádný pojem udělat, to je bláto předpotopní ještě. Nemohli jsme ani všude na voze zůstat, sice by nás tři dobré koně, které při lehkém vozíku připřáhnuté byli, neutáhli; kdyby dětí nebylo, raději byla bych šla pěšky, neboť je to nyní radost být v poli. Obilí zde navzdor zimě mnohem krásněji zrostlé než v Čechách a stromy jedním slovem květem obsypané; lidé si přislubují neobyčejnou úrodu, jakkoli se každý bál té neobyčejné zde zimy. Ipola tak byla vystoupla, že když jsme na poslední pahorek před Ďarmoty dojeli, město před námi leželo jako nějaký přístav; celá ta kotlina jedno jezero. Velice jsem se zarmoutila, neboť moje zalíbená procházka do Podlužanských lesů byla na dlouho zkažena. — Němec se mrzel, že jsem mu nedala vědět, kdy přijedu, ostatně byl ale s mým ustanovením spokojen a ráčil mi to i najevo dáti. Já ale nemohu být spokojená, neboť mi kvartir nezaopatřil a zde nemohu zůstat; společná kuchyň, s jedním sporníkem, a žádná komora k tomu, je věc velmi nepříhodná. K tomu je mi domácí paní, s kterou se mám ustavičně stýkat, protivná co zimnice, byty ale zadávají se zde od Jura do Michala, nevím tedy, jestli kde jaký dostanu. Je zde hůř o ně než v Praze, tři malé pokojíky, s kuchyní, 200 fr CM, to je neslýchaná drahota. Kdyby mohl člověk zůstávat v stanu v zahradě, bylo by nejlaciněji, zahrady jsou zde lacino k najmutí; pan manžel chtěl mně udělat trochu práce, aby se mi nezastesklo, a najmul jednu, ale bez stromů a pažitů, jen pro zeleninu, a nechal všelicos zaset. Jsem ráda tomu, ale dá to práce mnoho, dokonce an je kus od domů; zato ale je hojnost zeleniny. Už jsem si zasadila sadbu, všecko, co bych jen potřebovat mohla, i melony, tykvice a kukuricu. Špenát sotva byl ze země, když jsem přijela, a za těch

několik dní tak vyrostl, že už k obědu jsem ho natrhala; ta samolibost jde tak daleko, že se mi zdá lepší být než z cizí zahrady, ačkoliv by to nikdo nemohl říci. — Divná je to zde kotlina, každý den jiný vítr a jinaký jeho účinek, je-li severní, aby člověk hned kožich oblékl, a duje-li jižní, není možno vydržet pro parno na venku. Několik teplých dnů bez deště, a voda opadla a parné slunce tak nános písku vysušilo, že možno přes luka chodit, kde před krátkem jezero stálo. Ale cesta k jízdě do Podlužan je roztrhaná a celé jámy jsou uprostřed silnice, že dřeva přes ně položit museli, aby mohl chodit; to ale Maďarům nevadí i na tu cestu se pustit, on žene koně do těch jam, vyvázne-li, uhání dál, praskne-li vůz, kleje až je hrůza a koně div neutryzní, jsou to lidé jako dobytek. V letě je v té zdejší kotlině jako v Sahaře; to není prý ani člověka ani dobytek vidět v poli, v polodne není možno vydržet horkem a v staveních chodí polonazí. Je obklopená kolem vrchami, a tak slunce sem jen sálá; a pak to dělá ta písčitá půda, jako by po žhavém uhlí chodil, tak půda pod nohou pálí. A jestli se zdvihne vítr, je okolo Tebe oblak písku a jako mračno žene se dál a dál, a kde nebylo před chvílí ničeho než trávy, tam se stává rychle závěj písková, která zůstane, dokud ji opět vítr jinám neodnese. A tak i ve vodě nebezpečno; každé přibytí vody dělá jiné jámy, jiné pahrbky na dně řeky; letos kdo ví zdali se budem moct koupat tam, kde jsme se lonského roku koupali. Byli jsme v Podlužanech v neděli, a Marii se tuze líbil cárdás, a ta hudba cikánská, i ti šuhajci; jediné zle je, že málo lidu zdejšímu rozumí, což jsem ani nemyslela. Take mesar se do ní zalúbil, a toho následek je pro nás důležitý, neboť dostávám — vždy nejpěknější kousek masa; zde patří mesar k honorací. Nejvolněji mi bylo, když jsem zase po dlouhém čase vešla do stínu těch krásných lesů! Ach Sofie, kýž bys tu byla a mohla poslechnout zpěv slavíků, jichž zde na sta je a lahodným zpěvem celou krajinu oživuje. Zase vidím ten sličný barvínek (vinca), který se na mě svým tmavomod-

rým očkem dívá, jako by rozuměl myšlénkám mým; tu jsou zase ty známé lúka, vinice, ty psi a voli, ty známé tváře, i ten kluk cigánský ještě tak nedbale sedí a neodvykl si nohama klátit, všecko je to samé, lidé ten samý neřád a špína, vnitř i zevnitř, příroda krásnější, mladá, nic se nezměnilo, jen já nejsem ta samá. Jaký to kontrast ale, když si poslouchala dvě tři hodiny líbezný zpěv slavičí, a sejdouc s vršku dolů, do uší ti zazní kuňkání monotonní z tisíců a tisíců žabích hrdel a to tě provází celou čtvrt hodinu; neboť i v těch uličních privilegiovaných loužích jsou a dělají obyvatelům večerní serenády, kteří už zvykli jsou tomu; snad by se jim odklídění takové louže ani nelíbilo. Svátky svatodušní slovou zde *turice* a jako u nás na prvního máje dávají chlapci na první svátek zalíbeným svým děvčatům máje před okno; u nás je to stromek okrášlený pentlema a květinou, zde vytrhnou hezky tlustou už vyrostlou břízu, uříznou kořeny a dolejší větve a tak ji postaví beze vší okrasy před okno svého děvčete. Jestli děvče ví, od koho jsou, dá mu za to u muziky večer 1 fr CM na propití, neví-li ale, tedy nedá nic; u nás se nedává ničeho, leda snad hubička. Naše Fránca dostala dva máje, a neví, od koho jsou, „lúbi ju jeden bohaty sedljačky synok, nezná ale, ako-li on to či ně“. Velice ji to rmoutilo, že to nezná a že bohatý si nedá máje platit; jak mnohem něžněji umí leckdy takový sprostý nevzdělaný člověk náklonnost svou děvčeti vyjevit než ten vzdělaný světák! — Avšak, vid' Sofie, my tu vzdělanost v našem malém kruhu jinak jsme cenily a braly, než se to obyčejně stává. Včera slavily ste obě dvojité svátky! Lonského roku přála jsem ústně — letos daleko jsem od Vás, ani kytici co dárek mého přátelství nemohu Vám podat! Co bych Vám měla přát, Vy to víte; znáte, že vždy a všude zůstanu Vám oddaná nezměněnou láskou, a co by láska mohla jiného přát než vše dobré a krásné! — Zdaž ste i Vy zpomněly? Píš mi to, ty má milá, a jak ste ty dny strávily! — 25/5 — Mezi tím posledním a prvním slovem leží několik dní, nepříjemných mi, neboť

jsem je strávila skoro nazvíce v posteli; dnes mi je již o mnoho lépe, ač ne úplně dobře. Nevím, či ta starost a namahání posledního času, cesta, a co všechno k tomu přišlo, či jen zhoršení obyčejných mých bolestí to bylo, ale bylo mi velmi ošklivě; přemáhala jsem se, co jen možno bylo, ale když i muž pozoroval, že vyhlížím špatně, musela jsem konečně poslechnout a lehnout. Dostala jsem velmi silné hlavy bolení a v levém boku píchání, že mi nebylo možno chodit ani volně vydechnout. Žádné spaní ani chuť k jídlu, a průjem, to bylo ještě k tomu; dávala jsem si obklady teplé na bok, studené na hlavu a druhý den vzala jsem lázeň, tak i třetí, čtvrtý den. Němec chtěl zavolat Dr, já ale o tom slyšet nechci, ať mi je co je; on by mi dal byl nanejmeně 15 pijavic, to je už tak u něho obyčejné, a já mám krve právě tolik, co jí potřebuju. Poštěstilo se mi, že jsem se tak vyléčila, tak dalece, že mohu volněji dýchat a chodit dobře zase a že mi zase začíná chutnat; tu bolest v levé straně mám ale zavždy, jenže temně, mohu snést, jako vždy, ale jen to, že si musím často pokašlat, co nikdy nebývalo, a hlava že mně často bolí silně, ale krátce. Dr Lambl vždy dělá, jako by ta moje nemoc nic neznamenal; já to chci věřit, že to není nic nebezpečného, ale chyba je to přece a stává se čím dále tím horší, a to je, co mě leká. Snad myslí ale, že se jen mazlím, jako to muž myslí, — ale ne, on ví, jak nerada jsem nemocná a chorobou že bych se nechtěla dělat zajímavější, snad by mi řekl pravdu. — Kdy do lázní pojedu, nevím; Hron take nadělal ukrutných škod u Bystrice a zanesl celé údolí k Zvoleni, takže komunikace přetržena byla; nevím, jak to tam vyhlíží. Ráda bych na Krivaň, a to musím počkat až později, a tamodtud bylo by už blíže; lázně mně snad nejlépe poslouží, mimo spokojené mysle, kdyby jen tu mohl si někde koupit člověk. Děti jsou dost zdravý; Dorince boule pukla druhý den zde a už se jí to hezky zaceluje. Pracujou v zahrádce pilně, každý má kousek zahrádky pro sebe, a tam si zasázeli květočky, a to si hledí; až prý bude mít Dorinka *co psát*,

že bude i Tobě psát, tak prý i Marie se chce osmělit, a tak máš k očekávání znamenitou korespondenci. Návštěvu, kterou mám každý den po obědě, je p. Jánko Král, který se zase udobřil; je to ale přece jediný člověk, s kterým možno promluvit, ovšem že se musí na jeho nezpůsobu zvyknout. Já si jich nevšímám a tak mi ujde přece chvíle s nim dost zábavně, neboť zná mnoho a je bystrá hlava; jenže se rád hádá, je to věčná opposice, začni co začni. Teď přece zase trochu po člověku vypadá; jenže má o jednu krásu v obličeji víc, a sice bolavé oči, Johanka by se ho zděsila. Kdyby si ho někde poslouchala a neviděla, uděláš si pojem, že to nejaesthetičtější člověk, tak ho uráží všecko surové, sprostácké, ošklivé a nečisté u lidu; sám pak je všecko to, jediné že nepíše, ale sám mi řekl, že tomu nedlouho, co silně pil a ostré nápoje, a zase se mu znelíbilo, a nepíše nic než vodu a mléko. Je to hrozný podivín, a ta jeho žena je velmi pěkná, mladičká, ale hrozná husa, a on ji má tak právě jen co děvečku, sám mi řekl, že on jednu jen ženu miloval, nade všecko z celé duše své, a to byla matka jeho, zato ale otce s toutež náruživostí nenáviděl, a sice proto, že matku týral. (A on totéž ženě dělá.) — Co umřela, nemiluje nikoho. — Mně se zdá, že ten člověk přece jen v blázinci umře! — Ale já ti mluvím o člověku, kterého ani neznáš, a kdož ví zdaž Tě takové charakteristiky interesují. Nedávno se zastřelila jedna holka, nedaleko odtud, jedni mluví z lásky, jiní skrze domácí a politické příčiny, že byla podezřelá, nevím tedy. — Teď je méně slyšet o vraždách a krádežích, snad se táhla rota dále dolů; na hlavu Rosa Šándora (Alexander Rosa) je velká cena vysazená, ale nezdá se, že toho chytrého zbojníka tak snadno dostanou. Chci ti povědít jeden jeho kousek, byť i ne tebe, snad bude Mužáčka zajímat. Dověděli se gendarmové, od lidu, že ten a ten den Rósa Šandor bývá v jedné osamotnělé hospodě v lese, a na tu zprávu se umluvila celá compagnie, že tam půjdou včas, les obsadí a Sandora že se zmocní. Tak i učinili, tajně, potichu přišli do lesa a tam se

jal rittmistr rozestavovat je; tu ale pozorovali ještě jiných žandarmů v hospodě a po lese, kteří, když se jich ptali, jim řekli, že i oni jsou posláni chytit Rósu Sandora a že už tam tři dni čekají. I umluvili se vespolek, a že ti, co tam dříve byli, známější se zdáli být s místností, přenechal rittmistr jich poručíkovi rozestavení, sám pak šel do hospody, kde, jak jim řekl, bude čekat na zbojníka, a jak ho chytí, znamení jim dá. Dobře, sedl ke stolu, položil si šavli před sebe a tak se připravil na zbojníka. Netrvalo to dlouho a do dveří vkročí člověk nevelký, ramenatý, na první pohled jako bečar (jméno to dává se zloději, flamendru) ustrojen, rozhlédne se po jízbě, a když i na rittmistra se podívá, hodí širicu s ramenou na stůl i pušku a začne se zcela neohroženě procházet, založenýma rukoma nazad, po jízbě, nepromluvě, ani si nevšímaje officíra. Ten byl uchystán, hned jak ten do dveří vkročil, ale jeho neohrožené chování tak mu imponovalo, že zůstal zaražený sedět a nevěděl jak začít; tak to trvalo chvíli, zbojník se procházel, rittmistr se rozmýšlel, až se tu pojednou dvěře otevrou a do nich vejde s uctivým salutirováním před Šandorem jeden z těch žandarmů, co už dříve v lese byli. „Pane kapitáne,“ pravil k zbojníku, „už jsou všechny žandarmove pochyťáni, co se má s tímto stát?“ přitom ukázal na rittmistra. „Vyhoďte ho ven,“ rozkázal Rósa Sandor s opovržením, a než se zmáměný rittmistr mohl zpamatovat, byl rozkaz od přestrojených zbojníků vykonán. — Myslela jsem, že to je satira na žandarmerii, ale má to být pravda; ostatně není Šándor žádný Rinaldo, a jen obyčejný, ale velice odvážný zbojník. Za času revoluce byl hejtmanem, ne sice ve vojsku řadovém, ale guerillásů — jichž si vůdcové velice libovali, a on měl ty nejodvážnější. — Nevím, co bych Ti více psala za noviny; a vůbec myslím že by už čas byl přestat mluvit o sobě a zeptat se, co Ty děláš, má drahá, a jak se Ti od té doby, co jsme se neviděly, vedlo? Ovšem v Praze též dlouho jsme se neviděly, ale měly jsme přece jistotu, že můžeme se vidět, co nyní není. Jak dlouho

to trvá, než dostanu odpověď na jakou z otázek mých, a jak dlouhá je hodina, když člověk s toužebností čeká! Píš mi hodně mnoho a neboj se, že kdo list Tvůj číst bude, píš adresu na mě, a tu jen *já* list dostanu. Věř mi, co jsem posledním vzhledem se rozloučila s Ním, jehož ustavičně zpomínám, je mi, jako by ledová ruka na srdci mi ležela, zármutek utlačuju, ba každá ta slza musí zpátky, ale jako by ty kapky v ledy se proměnily a na srdce mi padaly, tak se mi zdá, že pro všechno stydnu a otupuju. Dobře když člověka nic nermoutí, ale když nic netěší také, tu teprv je trudno; nemám k tomu snad tak příčiny, ale nechť tak neb jinak, což rozebírat příčin, proč to nebo ono je, když to je a když v tom člověk vězí a pomoci si nemůže. Ty mi rozumíš, ty mne neztratíš, vid' — Řekni, co dělá On? — Zdaž asi zpomíná na mě tak, jak já? — Ach kdyby jen čtvrtý díl té náklonnosti ke mně bylo v jeho srdci; zvyklý byl na mě, a toho bude želet, sám Goethe praví, že zvyk převyšší mnohdy tu nejvášnivější lásku, — ale přece je to jen zvyk — a když odvykne, co pak zůstane? — Snad přece trochu přátelství? Jsem ráda, že jel do Děčína, zdravé povětří dobře mu poslouží; jak ráda bych Vám mnohdy poslala trochu toho čerstvého vzduchu a líbé vůně, kdyby možno bylo. Co čteš, jak se bavíš? — Píš mi hodně, hodně mnoho. Tvoji matinku líbej od nás všech (děti i Marie ruku líbaji) a otce dobrého též — už se mi mnohokrát o Vás všech zdálo. Jindřicha že prosím, aby dal na Hynka pozor při plavání; ten budoucí týden první dni dostane Hynek plášť, ale prosím tě řekni aneb vzkaž mu nějak, ať *hned* píšou, posud neodpověděli na list, v němž jim muž peníze poslal. Dostanu od D — „srbské pripovědke“ — těším se. Buď zdráva a zpomínej na mě tak, jako já na tebe. Líbáme Vás všecky! —

Božena

Milí přátelé!

Chtěla jsem Vám záhy psát, vůle moje byla chvalitebná, ale za jedno mi překážela moje mrzutost a za druhé chtěla jsem Tobě, Hynku, sepsat ty přísloví a všeliké průpovídky, dokud Ti jich třeba bude. — Těšila jsem se, že mi ten uherský vzduch půjde k duhu a že se trochu zotavím, ale naděje mne zmýlila; ještě jsem neměla zde hodinu uspokojenou. Nejenom že mám ustavičně žaludkové křeče a bolesti v levém boku že se obvyklou neustupností vrátily, ale i jiná nehoda a to nemalá nás potkala. *Němec je suspendován z úřadu pro politické „Umtriebe“* v r. 1848—49 a je zavedeno proti němu vyšetřování; věru to je rána neočekávaná a bolestně se nás dotkla. Před nějakým časem přišlo na zdejší okresní úřady, aby muže pozorovali a v lhůtě dvou měsíců zprávu podali o jeho politickém smejšlení! (Těžká to úloha, též i snadná, nebo nikam muž nejde a s nikým neobcuje, mimo co úřední záležitosti požadují.) První dni toho měsíce přišlo ale najednou od ministerstva na zdejší direkcí, že je následkem *udání* skrze provinění politické od r. 1848—49 — suspendován a že se akta vyšetřovací odevzdaly generálnímu prokurátorství do Prespurku. — Výslech posud žádný neměl, ale co přišlo na zdejší státní návladnictví a co nechal návladní muži přečíst, je to: „In Folge einer Anzeige an das hohe Ministerium soll der früher in Böhmen als Komissär stationirte Oberkmsr N.. im Jahre 1848—49 hochverrätherische Reden geführt haben, soll ein wüthender Čech sein, republikanisch gesinnt, und durch seine Frau, die eine böhmische Schriftstellerin und regierungsfeindlich gesinnt ist und bei den Čechen beliebt, einen groszen Einflusz auf die Čechen haben“ — *To se mu klade*

za vinu, a spolu i mně; co se jeho týče, nadržel nikdy řeči lidu, tím méně velezrádné, a že je Čech, to není snad protizákon-
né? — On je úředník poctivý a tak příčinlivý o dobro státu,
že se mu ne každý vyrovnat může; co se republikánství týče,
to je k smíchu, dokonce že by chtěl byl tu ideu v Čechách
uskutečňovat. Co se mě týče, já nikdy proti vládě nepsala,
to se těm maličkostem, které jsem tu a tam po časopisech psala,
velká čest děje, moje péro popisovalo jen selský život
a nikdy se netýkalo vladareni nejvyššího; co se smejšlení týče,
to nejsem povinna povědít, a tuším že ještě není na ně cen-
sura. — Kdo ten udáváč byl, nevíme, musí to být ale velký
darebák, na udání malého darebáka by se nekladla taková
váha. — Smutné je to pro nás, kdežto žádného jmění nemáme
a zde dost draho je, že musíme nyní s polovičkou živi být;
za děti v Praze každý měsíc 30 f Cm, co nám zůstane? A jak
známo, trvá vyšetřování u nás každé hodně dlouho; — a co
pak? — bude za nevinného prohlášen nebo ne; kdož to může
vědět, kde libovůle jednotlivců panuje? — Nejspíše že odplata
za 29leté služby Němce bude službička s 400—500 f v některé
věrné provincii, odkud nebude *smět* odejít, a to bude ještě
z milosti! — Stalo se to v posledním čase několika úředníkům
za menší ještě provinění, než se ukládá Němcovi, nesmíme tedy
nic lepšího očekávat; vymyslit si nevím co, ani si poradit, leč
tiché očekávání a odevzdání se, co pro nás budoucnost určí.
— Dost se přemáhám, abych muže, který se tuze rmútí, po-
těšila, ale nic to platno není, ta strast duševní přemůže tělo,
a tudy ta ustavičná churavost, kterou bych leda spokojenú
a veselú myslí přemoci mohla. — Vy ste to poněkud take
zakusili a posud zkoušíte, tedy uvěříte, jak nám přitom je.
Ostatně, ač to není a nezůstane tajemstvím, přece nemluvte
o tom, leč kdo nás zná a upřímně s námi myslí. Přiložené
příslóví a písničky přehlídni, a co sám neupotřebíš, dej Krol-
musovi, *snad* mu, ačkoliv skoro pochybuju, přece některé
maličkosti neznámé budú; je to nepořádně sestavené, jak mi

právě lístky, na nichž jsem to měla naznamenané, do ruky přišly, take jsem žádné nevymezila, ani ty necudné, an lid tak praví a Tys podobné též mít si žádal. V některých není ani vtipu ani smyslu, leč by filosof v nich čeho našel; jestli tu delší čas pobudu, budu sbírat i zde pilně. Ještě mám některé pověry, z okolí Domažlického, jestli by si je p. Krolmus přál? Take ty nápěvy k těm popěvkám mu napíšu, jestli moje noty příliš špatně nevypadnou, jen ať mi to dobře poznamená, ku kterým chce je mít. — Kdyby nebylo té nehody a mojí churavosti, dost dobře by se nám mohlo vést; Jarouš je jak buk, a nikdo by mu nehádal, že přestál těžkou nemoc, Dorinka též je zdráva výjímč tu bouli, která se ale take začíná hojit. Máme zahrádku nedaleko bytu, a tu si děti sázeji a kopaji, kdykoliv možno tam jít; nemožno je proto, že tu po celý ten čas den jak den prší, až se leje, a hřmí. Ovšem že se vždy všemi sezvání, jakmile mráček se ukáže, ale nic to neprospívá, a tak už nyní žandarmerie nařídila p. faráru, ať prestanú zvonit proti dešti a búrce, že to je horší ještě. Ráda bych Vám, milí, popsala více ten zdejší orientální život; ale tak roztržitá jsem a tak zarmúcená, že se skoro ani letos *neumím* dívat na život; snad až dále. Dorinka ráda by byla psala, ale musela jsem jí to odeprít až napodruhé, by se nestal z listu paklík. Píšte tedy, jak se Vám vede a co nového důležitého v Praze; zdalipak jsi dostal, Hynku, z Bystrice na předplacení? Poslala jsem tam lístky a dúfám že se alespoň *někteří* předplatí. Pozdravuj mladého Čelákovského; ptal si se skrze tu podobiznu? — Líbám Vás vrúcně i celú Vaší rodinu a Dorinka prosí, by jí Dorinka a Eminka psaly, a posílá políbení; tak i Jaroušek. Od muže úctu Vám; buďte zdrávi a zachovejte přátelství Vaší

Boženě

Tvůj list, Ty má rozkošná milá sestro, mně byl tak milý jako pútníku kytice v pusté krajině, a jako Tys do mého drobného nestejného písma tak si se zahleděla, až se na Tebe oči moje usmívaly, tak i já ráda viděla jsem Tvoje mužské, velké písmo, ty pevné tahy, které poukazují na takovoutěz duši a celou mně Tě představovaly, ale ty Tvoje milé, jemné, upřimné oči, ty já vidím nejkrásněji na mne se usmívat, když na procházce květinky očka svá ke mně pozdvíhují. — Byla bych Ti hned ráda odpověděla, ale ty nehody stíhaly jedna druhú, že jsem se ani zpamatovat nemohla; však Ti to Johanka poví, co to všecko je. Matka Tvoje bála se, že Tě to bude trápit, aby Ti to tedy neřikal nikdo, já ale, moje drahá duše, vím, žes horší muka již přestála, aniž kdo o tom zvěděl, proč bys nesnesla tiše i nehodu, která potkala mě, když já sama tak činím! Vid' že se nebudeš nad tím příliš rmútit, a potěšíš se jako já? — Podíl vezme každá upřimná duše, to jsem přesvědčená, ale k čemu by se kdo jiný trápil, když mi tím nic neprospěje; to je ovšem výmluva všech lidumilů, kteří se neradi oč trápí, ale vskutku nedá se v té věci nic činit, leč tiše a odhodlaně očekávat, jak se věc skončí, a nedělat si žádných bláhových nadějí. — Kdybychom neměli tak mnoho *zbytečných* potřeb, věru bychom se nemuseli tak rmútit, když se nám na přijmech o nějaké sto ujme, a tak není potřeba jen trochu odhodlanosti, by člověk steré zbytečnosti odhodil. Denně chodívám okolo té cikánské rodiny u hřbitova, která tam v zimě ubytovaná byla v dřevěné kostnici — bouda to jen —, a jak se jaro probudilo, jen na zelenu stolují a spí; proč mohou svobodně žít, nikomu se nepronajmút, aniž se

práci namahat? — poněvadž nemají jen malých potřeb, co by za den dvakrát se najedli — čehokolvěk. Šat ten chatrný si lecjaks vynajdú, nač jim se starat? — Neschvaluju jich lenivost, ale nemohu take upřít, že jich život chová v sobě rozkoší, kterých se zbavit jim musí přijít za těžko. Oni k. p. nemohú vydržet dlúho v stavení a dokonce ne spát, ale není pak to tisíckrát lepší a zdravější spát na trávě, pod akacem, nad sebú hvězdnaté nebe, než v ztuchlé díře, s okénky na dlaň, nikdy neotevřenými, kde je stropem skoro člověk přikryt? — Věru já sama bych se bála zadechnutí. Ach ty akacie jak krásně kvetly! Všude plno, v ulicích jsou řadami u domů, po polích, zahradách, a ten hřbitov je les akaciový! To byla vůně, že všecek ten zápach z louží přemohla! — Tu byl každý hrob posypán bílým květem, jako by příroda chtěla ozdobit jednou v roce ty zpustošené hroby a zapomenuté. Ty nevíš ani, drahá, že já nyní dostala jsem památku k obstarání na hřbitově zdejším — hrob to známého, Čecha, zemřelého finančního raddy Negro. Umřel na vodnatelnost — paní souchotinářka s jediným synem odjela, a poněvadž poslední čas já vždy u ní být musila a jí těšit, — pěkná to úloha v mém stavu — velmi si mě zamilovala, a když odjela, dala mi na památku spisy Shekeaspeara, psa a ten rov. Jak ji to bolelo, že na takovém hřbitově leží, a hrob jeho že bez kvítí, a vedle že leží vězeň! — To jediné je místo, kde jsme si všecky rovní! — Ba ne, i na tom místě vidět rozdíl stavu a jinak ukládá se mrtvola bohatého, jinak chudého! — a jediná rovnost v tom, že shnit musí jeden jako druhý. I já si někdy myslím, tam nebo tam bych nejraději pochována byla, jako by to nebylo *pro mne* pak jedno, jestli nade mnou bodlák anebo růže roste, jestli mne jen hlína aneb ještě kámen tlačí! — Ten ustavičně nepříhodný čas nedovolil mi užít těch procházek, jak bych si byla přála, ale včera a předvčírem pěkně a dnes též přšet nebude. Ach dnes světí příroda svátek (Jana), dnes musí se okrášlit všemi vнадami; dnes v noci mělo kvést zlatým kvě-

tem tajuplné kapradí a na sta divů dít se v přírodě, jak báje lidu věří. Zde se pálí ohně po vrchách, děvčata, chlapci a děti přeskakují ohně a zpívají: Na svatého Jána každá žena pjána, hiba ta nepjána, čo platno netkála — a více jiných písní, které děvčata nechtí každému povídat, ale mám tu jedno mladé douče od Muráně, a ta mi to zpívá. Její sestra tu slúží; ta mi vypravovala, že z domů utekla, protože si měla vzít rychtárova syna, a ona ho už nemohla lubit. Dříve ho dvě leta tak lúbila, že bez něho být nemohla, a když už bylo dva dni před sobášem (svatbou), koláče napečeny byly a vše přichystáno, prišla jedna baba k nim, vzala ji za ruku a řekla: Nak že budeš šťastna, ďouka moja, s tvojom ženichom — a od té chvíle bylo u ní po lásce a nemohla více na svého ženicha pozrit. Ta bába byla bozurka (čarodějka) a urobila jí; — v noci utekla z domů, potloukala se po lesích a dědinách až sem, kde našla službu. Když sem kdo z té krajiny přijede, schovává se před ním, ani smrt matčina jí domů nevrátila, nebo ji ten ženich posud lúbí a nechce se oženit s jinú. Co to tak je v nás za sílu, která nás neodolatelně k jednomu táhne, od jiného odráží, že se láska náhle může v nenávist a naopak proměnit; nám je to nepochopitelné a sprostý člověk nemůže si to jinak vysvětlit než řízením jakési nadpřirozené zlé moci, do jejíž vůle se podat musí. Zde je velice mnoho pověr, ba ani nabytí poněkud většího bohatství nepovažují za přirozené a praví, že má ten člověk „*zmoka*, ktory mu peňaze dáva“ — (Zmok snad tolik co zmaj); já bych si přála velmi, moci tak cestovat po všech těch krajinách zde a prozkoumat ty nejodlehlejší kúty v lesích, zajisté by se tam mnoho našlo důležitého k poznání národu. Ale na to je darmo myslet. Dobře mně, drahá, poukazuješ, bych se vrhla do náručí přírody, však jen tam nacházím posily, přála bych, bysi i ty častěji naňadra její vrhnút se mohla, bys okřála tělem i duší; já vím, ty že bys našla tam poklid duše, ale já nenajdu ho více. — Onehdy štěpily tu dětem drobnice, a tu mezi nimi jedno

krásné černoooké dítě tak mě upamatovalo živě na Boženku, že jsem její obrázek milý celý den před sebou měla; žena ani nevěděla, proč to dítě tak líbám. Divno že já nemohla v mysli zachytit ji, jak bývala zdráva, a vždy jen vidím to ztrápené dobré očko, jak by o pomoc prosilo; a ty ústka usmívavá, když už v rakvi ležela. Vůbec jak na mě oko působí v obcování, tak se mi v paměť vrývá, a když všechno zapomenou, tedy vidím oči jistých osob živě před sebou a ty na mě někdy tak bystře hledí, že se až leknu. — Dnes se mi zdálo o Tobě, měla si svatbu; matka Tvoje měla bílé šaty, paní Holovská v hrozném přestrojení byla a Matilda za družičku; Mužáček ve fraku, ale Johanku jsem neviděla, ani ženicha, a tys byla smuntá, a já mezi společnostmi, a žádný se mnou nemluvil, žádný si mne nevšiml, jako bych tu nebyla. Šli všecy do zahrady pěkné, a povídalo se, že Tě odvezou k ženichovi, a já chodila za Vámi nejzadnější, sama, a bylo mi tuze teskno; každý ti přinesl dárek, jen já Ti nic nedávala, Tys ale najednou vstala, trhala květiny a dávalas je hostům, a oni odcházel, a když i Matilda růžičku francouzskou si odnesla, sedlas Ty k pianu, které tam stálo, a začala si zpívat loučení; se vším si se loučila, co Ti bylo milé, i na Božičku si zpomněla. Já stála za Tebou, a když si po písni zalomila rukoma a vzdychla si: „tak tedy musím jít“ — políbila jsem Tě na čelo, a Tys nic neřekla, jen si na mě pohlídla s výrazem bolesti, a pak si mě obejmula a tak jsme se držely a plakaly, až jsem se z toho probudila. — Celý den už přemejšlím, co asi ten sen znamená, a je mi jaksi teskno, cítím vždy, jako by Tvoje hlava na mých prsou ležela a rámě Tvé o mou šíji se vinulo. Co ti je dnes asi? Já začínám zde na své sny více věřit, protože mě to tušení duše tak málo klame. — Tedy ste četly opět plod ducha naší světice Aurory Sandové? Závidím Vám známost jazyka, v němž ona píše, a ráda bych se mu učila jen už kvůli ní. — Já čtu nyní „Contract social“ od Roussau a budoucně budu Ti psát, jak se mi líbil; take tu mám z Brna „Diotima oder

die Idee des Schönen“ — v listech, od Dr Fischra, ale posud jsem to nečetla, neboť mě velice baví „připovětku“ srbské, které jsem laskavostí Dr Lambla dostala a které čtu se vsí pozorností. — Dorinka byla by ráda psala, ale list byl by příliš silný, nechala to tedy napodruhé, tak i Marie; zamilovala se v skutku, jenže se bojím, nerozumně, do muže, který s ní nemyslí upřímně; prozatím si to ale nedá říct. Zde nebývají takové známosti pevné, ani když je váže svazek povinností, a bylo by mně Marie líto, kdyby to mělo přijít u ní na takový stupeň; snad jí brzo ale žárlivost a hrdost od něho odvrátí, neboť prý i s jinými zahrává. Dorinka si šije košili a je velmi hrdá na to, že už bude umět ušít košili; je tuze hodná a bude Ti psát, co všecko pracuje. Zato Jarouš jak náleží používá svobody, a nadužívá mé shovívavosti, ale byť se i někdy musela hněvat, přece mu nebráním; oba Tě líbají i Marie a pání Mužákové ruku a pání matce též. Ode mě polib — (smíš-li) otce i matku srdečně. Dej list chlapcům, jak jsem už psala Johance, neboť se nemohu zcela odříct Vám nepsát a od Vás žádného lístečku nežádat. Tisíceré pozdravení a políbení Tobě!

Zdráva buď! —

Duš. mi píše velmi srdečně vždy a těším se, že se mu venku tak líbilo, že by tam chtěl zůstat *rád*. Má ale naději, že bude *opět na dvě léta* podržán v službě; nevím ani, jestli držel ten pán slovo! —

SYNŮM HYNKOVI A KARLU,
KONEC ČERVENCE NEBO ZAČÁTEK SRPNA 1853

Milé moje děti!

Takový list jsem od Vás nečekala, a velmi mne zarmoutil; list, co p. Dr psal, jsem nedostala, a tudy ničeho nevěděla, že, Hynku, nemocen jsi. Myslela jsem, že máš kašel, který ti přejde, a že se už dávno koupáš, ba zpomínala jsem kolikráte při koupání, jestli už si vpravil se do tempa při plavání, a ty, chudáku, ležíš a vede se ti jako mně, jenže o to líp, že máš tam rádce, který se o tvé zlepšení stará, p. Dr, a já tu nikoho, neboť ten náš pan domovní je tlachal, který by mě líkami zaplavil, kdybych jeho poslouchala. Poslouchej tedy, milý hochu, a *nic* nepí ani nejez, co ti p. Dr nedovolí, víš, jak si Jaroušek tenkrát zhoršil, že nechtěl poslechnout. Když se užívá lék, nesmí se pít všeliké lekvary mimo něj, kterým ty ani kdo jiný rozumí, a zdali ti to k zlepšení slouží; nesmíš povolovat a poslouchat, kde to k tvé škodě je. Jen řekni, že to p. Dr zakázal; já jsem p. Dr psala, a co on mi poradí, to uděláme, jestli ti bude zdrávo, až se polepšíš, jít někam ven anebo sem, tedy se to stane. Možná že se dost brzy uvidíme, a kdyby Vy ste nemuseli sem, že přijdu já k Vám do Prahy, tedy jen už buďte spokojení, neplačte a nermuťte se, a myslete si, že se všecko k našemu dobrému skončí. O tátu se nebojte, on nic neudělal, zač by trestu zasloužil, a jestli se mu i nyní křivda děje, to se zase napraví, jenže musíme mít strpení. Je na sta lidu, kteří větších křivd a bolestí utrpěli, a kterým nikdo útěchy nepodal, co by měli ti dělat, když bychom už my tolik plakat a náříkat měli, když se nás někdy bolest dotkne. Co se týká, že se máte špatně, to, milé děti, není to nejhorší, jen když nemáte hlad; alespoň nyní zpomenete na slova, které jsem Vám říkala, když Vám brambory pořádně připravené nechutnaly. Ale co

se Hynka týká, ať řekne p. Dr, co smí a co nesmí jest, a poproste p. Markétku, ať Vám to udělá, zatím Vám táta něco na to posílá, až ty dni pošle p. Šumavskému a bude mu psát, posud nedostal měsíčné, a chceme rychle Vám psát. Víte, že nám teď take se nevede jako dříve, ale na tom pramálo záleží, jestli se nají člověk kousek suchého chleba nebo bažantů, jen když to ve zdraví zažije. Jaroušek ti chytá motýly, já Vám suším byliny; ostatně tu není nic příjemného; náramné horko, prachu, než se dostane ven do lesa, se napolýká dost, a div že jsme ještě tak čerství. Jen hled' ty květiny, Karle, já ti sice slíbila měsíční odměnu, ale nyní musíš vzít zavděk, čím ti samy péči odmění, květem a vůní. Buď trpěliv, můj Hynku, a poslouvej p. Dr na slovo, jsi už rozumný a můžeš nahlídnout, že je zdraví největší poklad, které si musíme hledět zachovat, tedy i ty hled', abys mohl brzy vstát, to ostatní se pak podá, o to se postaráme. Však se přece ještě najíte buchet a ovoce dost. — Líbám Vás oba vroucně! Ty, Karle, hled' Hynka a dej na něho pozor, zastaň mé místo.

Mějte se rádi! — *Nechod' k pni. Šlenkert, Karle!*

30/8 Ach jak Ti přeju, Johanko milá, že ste venku! Jen hodně vsaj do sebe toho zdravého, čerstvého vzduchu, bys vystačila na celý rok, pro tu vzduchomornou Prahu. Jestlipak na Ještěd polezeš, nuž Žofie ta zajistě to několikrát dovede, ale já ani nevím, jestli je s Vámi, neboť mi to Dr jasně nepsal, a doufám že se to stalo, alespoň by nebylo ani matce k odpuštění, kdyby ji v tom byla zbraňovala. A co Mužáček, ten on se těší! Já vím že Vám bylo, když ste se dostali ven, jako ptákům, když z klece vylítnou. Já ovšem jsem take venku, ale letos není pro mě nikde volně, nikde jasno, všude samý mrak, všude nade mnou vidím Damoklesův meč. — Ne dost nehody, ne dost bolesti s chorobou Hynka, o němž mi dává Dr zprávu, že se neuzdraví, ještě i takých klepů slyším, takých nemilých pověstí, hanobujících, že nevím ani, jak kdy v Praze se ukáží, a nejraději bych se odřekla tam jít, dokud by všechny nezapomněli, že kdy na světě jsem byla. Já to ale nechám na sobě, nechci na nikoho čeho uvalovat, ani se omlouvat, ať píchají, když je to těší; ale bolí mně, že právě On všechno vědět musí, On se o to stará a od něho že dostávám ty kytice žehavek! Krejčímu se někdy poděkuju, za jeho snad dobrou vůli, ale prahloupé vyvedení a sprostáctví, já alespoň v žádném spojení s nim jsem nestála, ani se ho o nic neprosila, jak Dr věřil. Všecky ty klepy pochází jak myslím od Šumavského, kterému muž dovolil říct to *známým!* Ostatně nezmiňuj se *nikomu*, že jsem co psala o tom, až se někdy sejdeme, pak si to povíme, věřte ale, že já se všemu tomu, co slyším, divím a hrozím. Jen kdyby to dítě se polepšilo! Ty můžeš pomyslit, jak mi zde je, s tou bolestí a strachem v duši. Nyní chce muž,

ať všeho nechám a jedu, což ovšem take udělám, jakmile bude Dr psát, neboť myslím, že Hynkovi mnoho prospěje moje přítomnost, on je nemluvný a žere v sobě mnoho, co mu v jeho chorobě škodí. Když takový list dostanu, doma pak vidím ještě tu sklíčenost, ty plány slyším, mrzet se musím, bolest cítím v duši i těle, to nevím věru, co si počít. Skrze naší věc není ještě nic rozhodnuto, jen slyšíme, že bylo v Čechách vyšetřování skrze nás; doufáme tedy, až to ukončí, že musí rozhodnutí brzy přijít. Jaké bude, to záleží bude od Kempena, který je v tom a vůbec v mnohém *všemohoucí!* Muž říká, že by nejraději, aby ho dali do pense, a že by se postaral o privátní službu, ale myslím že by ho více těšilo zůstat v službě. — Je tu jistý Prošek, Dr známý, z Prahy, adjunktem a ten navštěvuje nás a N. — se s nim rád baví, protože je takový praktický advokát; já se pak z toho těším, že někoho našel, kdo mu plány jeho zrazuje a vymlouvá. Mnoho, mnoho bych měla co psát, ale nechám to napodruhy, snad ste teprv přijeli a nerada bych Ti kalila svými jeremiádami veselou mysl, kterou z venku si přivezla. Tomu pečítku musela jsem se smát; tedy přece byli zdvořilí a pro dámu dali pěknější, než když obyčejně zavrou list, jak by knoflíkem přimačkl. — Prosím Tě, já nevím číslo Vaše v poštovské ulici, poněvadž jsem posílala lonského roku listy do krámu, co už nyní nechci; sděl mi tedy addressu, bude-li vůbec třeba. Kdybych měla peníze a byl Hynek zdravý, vystěhovala bych se s dětmi někam daleko, třeba do té Ameriky, a věř, že by mi ani Rakouska líto nebylo! Anebo do Rus, vid' Mužáčku! Mužáčkovi děkuju za jeho péči s dětmi, až se budu moct ústně poděkovat! Až budu zase v Praze, pak zajdeme spolu tam za Prahu, k tomu milnému rovečku, a povíme si víc! Ach Bože, snad i já položím tam dítě, na které jsem se spoléhala tuze, dobrou upřímnou duši! Pak půjdu já! — Nuž s Bohem, dobrá drahá přítelkyně! Mějte mě rády a buďte přesvědčeny, že byt ta Božena mnoho chyb měla, není tak špatná, jak ji ta rota

dělá. Ale Vy ste o tom dávno přesvědčeny a i s chybami ste mě milovaly, a netřeba omluv, vidíte? — Já ale někdy sama už se držím za nejšpatnější na světě! Buďte zdraví oba! Líbám tě mnohokrát!

Vždy Tvoje

B

[ADRESA:]

Blahorodé | Paní paní Johaně Mužákové.

1/9 Dobrá, rozmilá Zofie! Odpust mi, že jsem nepsala, však znáš příčiny, proč jsem přestala, a jsi přesvědčená o mé lásce k Tobě, a že bych si té radosti neodepřela s Tebou se pobavit, kdyby toho *čenichání* nebylo. — Byla bych ale přiložila několik řádků Dr, kdybych nebyla soudila Vás daleko od Prahy, v rozkošných horách pod Ještědem, v Světlé. A nyní dostávám zprávu, že obě ste churavé byly, čehož jsem se až ulekla, nemáte těch sil jedna ani druhá nazbyt; zajisté že to jen to stěhování vinno, to byl asi rámus, mohu si pomyslit, jak vás máma prohnala. Ale slyším, že máš pokojík, krásný jako „májový den“ — a tedy přece náhradu za to namáhání a za ztrátu ne snad tak pěkného jako památkami milého pokojičku, z něhož si ráda k hvězdnatému nebi pohlížela a v tom mi se podobala květině, která kořenem svým stěsněna v úzký okružlík, s touhou a prosbou obrací zraků svých ku krásnému slunci a tvář svoji k ochlazení podává jasnému mesjačoku. — Zvyk, má drahá, mnoho dělá a může být člověk dost spokojen, když se řekne: navyk' jsem a nerad odvykám. — Tak i mně vstoupla slza do oka, když vynášeli almaru o jedné noze, to tvrdé, tolikrát spravované kanape, když jsem naposled se podívala po těch pokojích, kde bylo jako v olověných pecinách Benátských, a naposled když mi zavrzly do uší ty věčně zpívající dvěře, které mnohého zlobily. Vždyť se k tomu pojilo tolik krásných památek, jakž mi to nemělo být milé! — Ach já vám tak přeju toho výletu, toho zdravého vzduchu, jako bych ho sama dýchala, okřežete na duši i na těle; též nemálo mne těšila návštěva Bossého, neznám ho sice, ale dost na tom, ty ho miluješ a ráda vidíš, a tedy

i mně je milý. — Slyšela jsem take, žes blížeji poznala Aldrige, tvého miláčka, a mohu si myslet, jaké to bylo milé překvapení pro Tebe. Ach má milá, já vždy ráda jsem, když Ty se těšíš, protože vím, že nemáš v životě mnoho těch *pravých* radostí; mně se často o Vás zdá, ale někdy je to jen lehké míhnutí postav, jako pozdrav mimojdoucího. Zajímavé by to bylo, kdyby dvě milující se osoby vedly deník, kde by každou myšlenku vnesly, aby pak viděly, kdy se duše jejich v jednom okamžení setkaly. — Johanku vidím před sebou, celou, buďto v zelené jupce a hnědých šatech co starostlivou maminku, anebo ji vidím před sebou co pannu v těch modrých šatech ke krku, v nichž jsem ji po prve viděla, když se mi ta její tvář tak zalíbila, že jsem nemohla se na ni dost vynadívát. — Tys take měla modré šaty a byla jsi taková přívětivá, milá, ale já Tě měla za 15leté děvčátko, a zdálo se mi tenkrát, že bychom my spolu se tak neshodly jako s Johankou. A hle my jsme nyní sestry, jako by nás jeden prs byl kojil! Já nevím, čím to je, ale Tvůj obraz nemohu podržet celý, ta aetherická postava se míhá jako mlha a nemohu ji slít v celek s tou dobrou příjemnou tváří, z níž se na mě dvě tak libných očí usmívá, že se mi po nich až zasteskne. Věř mi, někdy se mi zdá, že jsou Tvoje oči zrovna přede mnou a že se v nich potápím, a je to ten samý sladký výraz v nich, jako když se ptávaly: Boženo, co je ti, Boženo, já tě miluju. — Ach jak ti děkuju za tu Tvoji věrnou lásku! Mně se někdy zdá, jako by ta pošpiněná Božena právo neměla k Tvé lásce; já se poslední doby tolik toho naučila, že konečně budu jako Klácel milovat ne lidi skutečné, jak jsou, ale že si nějakých jiných v duši utvořím, a po těch budu toužit, ostatním pak se vyhýbat. — Co mi tento rok všechno nepřinesl; a co trpkého pro mě ještě chová! — Říkává se při povodni, že neodejde bez obětí, a neštěstí take ne; je-li tomu tak, kýž bych já byla obětí, ale žádný, jen žádný jiný! Kýž by bylo Usudu, abych mohla putovat k němu, a poptat se také Nesrecí: Copak jsem ti udělala, že mě pronásleduješ?

— Ale není nic platno, musíme trpět, dokud síly stačí! A konečně, sestro milá, je lidu na světě množství, který trpčí kalich vypili než já a než Ty, vidíš? — Na pří. zde vidívám denně lidu tak ubohých, opuštěných na těle i na duši, že se před sebou stydím, vidouc, jak trpělivě to nesou. Matky přijdou, kterým dítě umírá, jediná radost jejich, muži umrou, a zanechá tu vdovu, která ničeho pod nebem nemá než několik nahých siroteků; tak to bloudí polonahý, chorobou sklíčený, a nevědí ráno, kam večer hlavu položí. Ano ono se řekne: „ach ti lidé jsou jako dobytek, ani to necítí tak jako unsereins“ — jako by ti unsereinsi měli cit pro sebe v pachtu; nuž já myslím take, že už ten je pak otupen, ale bolestí, co ale trpěla matka, než přišla až na ten stupeň, že dítě prodá, aby měla pro druhé víc kousků! — Jedna k nám chodí, mladá, ale zimnicí už zmořená jako stín; přišla z Polska na práci, na cestě se roznemohla a s dítětem až sem se dovlekla, chodí k D^r, ale jak jí může hojit, když se nemůže držet dle toho. Chuť k jídlu nemá a napíje se jen nedobré vody, na sobě má jen hadry a ležet musí buď na zemi nebo na kousku slámě, leckde; ničeho nemá a to krásné její dítě je jí už obtíží, neboť prý, kdyby jeho nebylo, by si lehla a více nevstala, a přece když jsme jí je umyly a ustrojily, je k sobě tiskla a s radostí na ně patřila. — Konečně ať se podívá člověk kamkoliv, všude je nějaká strast a trápení, jeden se trápí, že nemá ani kus chleba, druhý, že musí jíst samé pečeně. — Nuž moje drahá, budeš chtít vědět, jak se mně vede, anebo nám? Děti si libují, mají hodně ovoce a jasné dni a teplou vodu ke koupání, dost to rozkoší, aby se jim od nich nechtělo. Marie je sice dost veselá, ale není tu ráda jaksi, ona neumí snášet všeliké rozmary lidu, ona se neumí vpravit do nevyhnutelných okolností, a tak se jí tu stýská a ráda by, kdyby to šlo, nazpět do Prahy, jako by tam mohla opět starý svět vystavět. Muž se trápí a je velmi netrpělivý, čímž si ovšem stav přitěžuje; dokonce ale s ubohým Hynkem co je zle, je sklíčen. A já, nuž co ti mám o mně po-

vídat? Chodím denně na procházku, když vidím pěknou květinu, vezmu si ji domů, poslouchám s největší napnutostí diskurs mužů, o nových a starých zákonech, o kriminálních processích, o Gefällsübertretunkách a t. d., jak se už každý dlé svého úřadu baví, koupám se a myslím si, když vidím, jak ty vlny ten písek pomalinku dál a dále valí: jestli i ten přijde někdy až do moře a kdy asi ty vlny dojdou cíle, — a takové ničemné myšlenky mi krátí čas. Ostatně si můžeš myslet, jak mi je, vždyť mě znáš; až mě uvidíš, budu snad o nějaký lot masa lehčí, a o několik vrásek na čele bohatší, jinak ale nalezneš mě nezměněnou, co se lásky k Tobě a k Vám dobrým týče. Za Tvůj dar, ty dobrá, ti prozatím děkuju, dokud Ti nebudu moct na ústech splatit tisíceronásob; nehnev se, že si polovičku někdo nechal, prosím Tě, když tolik listů otevřeli, chtěli mít take nějaké spropitné, a musel to být někdo poctivý, že si nepodržel všecko. Děti Tě líbaji, i Marie, a že prý bysi se vysmála, že píšou teprv, když by to mohly už vyřídit; rodičům a Jindřichovi nejsrdečnější pozdrav, ode mě i muže. Tobě ale vroucí dlouhý políbek!

BN

Pozdrav srdečný celé rodině; Tebe, drahá Zofie, líbám, a poněvadž doufám, že se brzy shledáme, ponechávám si vše na ústní rozmluvu. Líbej Mužákovici! Jestli bych musela o několik dní dříve do Prahy, mohla bych s Jarouškem u nich pobýt? — Vaše

vždy upřímná

Božena

[ADRESA:]

Slečně | Žofii Rottové | V Jesuitské ulici naproti krámu Rott und Vogel.

V Praze dne 5/11 53.

Milý příteli!

Ačkoliv málokdy o sobě zvíme, přece vím, že ste se nezměnil a přátelství nám vždy zachoval, a proto myslím, že Vám nebude nemilo zvědět, jak se nám vede, a byť ta zpráva i dost nemile zněla. Dvě těžké rány nás v posledním půlletí potrefily, tak těžké, že ta jedna alespoň do smrti se nezacelí; nejdřív přišel muž do vyšetřování skrze rok 1848 a byl hned z ouřadu a platu suspendován a 19/10 nám na souchotě umřel nejstarší syn Hynek, žák první vyšší reální školy, chlapec to dobrý, poctivý to charakter, a velmi vtipný k učení. Byl vždy zdravý, ale velmi silně rostl, byl 15 roků stár a vyšší o kus než já; jednou se silně uběhl, dostal píchání na prsech a kašel, nevšiml si toho, až bylo zle, pak se k tomu přidal průjem, který nebyl k stavení, a tak po 14 týhodní nemoci při vší lékařské pomoci zemřel ve všeobecné nemocnici. Musím Vám to ale zevrubně a v krátkosti všecko vypsát; jak víte, jsem já s mužem v Uhřích nebyla skrze vychování dětí. Ten nejmladší hoch Jaroslav dostal ale po dvě leta typhus, z toho zůstala mu vždy slabost jakási a ukázalo se, že je tuberkulosní, a sice na plících. Letos o vánocích se opět rozstoual a takový měl chrapot a vyhazoval jako nejstarší souchoťinář; přitom vyschl zcela, a už myslel lékař, že mu nebude pomoci, přece ale příroda pomohla si opět. Lékař radil tolik, ať jde na venek a nejméně rok stráví venku na zdravém vzduchu, jinak že neví, bude-li mít velkého věku a síly k učení se něčemu. An Dorinka s jejími skroflemi vždy ještě postonává, umínili jsme si, že pojedou s menšími do Uher, tam rok neb více zůstanu, dokud by se děti neposilnily, a ty větší chlapci že dáme do stravy. Tak se i stalo; přišli k Šumavskému za plat 30 f CM měsíčně za oba a já odjela do Uher. Plán náš

byl, že nás vezme muž na úřední cestě v červnu na Slovensko do lázní jedněch u Baňské Bystrice, kde bych byla několik neděl strávila, poněvadž by mě bylo trávení málo stálo a byt nic a lázně ještě méně; 12ho máje přijela jsem do Uher a muž mi povídá, že se dověděl od jednoho vládního komisara, že přišlo od policejního ministerstva, aby byl pozorován stranu svého politického smejšlení a za dva měsíce aby se o tom dala zpráva. Nevěděli jsme, co to znamená, muž tam *nikam* nejde do veřejných ani soukromných společností, mimo dvě české rodiny ouřednické. 2ho června, právě ještě jsem byla chorá, a sice zle, přišlo to nadělení, že je ve vyšetřování, proč ale, více a co v tom vězí, jsme nemohli se domakat, až to muži sdělili u státního nāvladnictví, co stranu toho na ně přišlo. V tom je tolik asi: der früher in Böhmen als Kmsr stationirte Oberkmsr N—— soll nach einer dem hohen ministerium zugekommenen Anzeige im Jahr 1848 hochverräterische Reden gehalten haben, soll ein wüthender Čeche sein, republikanisch gesinnt, und seine Frau, eine böhmische Schriftstellerin, soll einen groszen Einfluss auf die Čechen ausüben und regierungsfeindliche Gesinnungen hegen . . — to jsou as jejich dūminky. — Přišlo to do Prespurku na vojenský soud, ty ale moudří poslali to do Prahy. Odtud tedy se vedlo vyšetřování, a jak jsme se privátně dověděli, jezdil jeden auditor v okolí Domažlickém, Nymburském, v Boleslavi i Liberci a vyšetřoval mnoho mnoho lidí; ale slyšíme, že se nic nenašlo, co by podstatné bylo. — Mezi tím časem roznemohl se mi ještě Jarouš, ale zase se pozdravil, z Prahy ale přišla smutná zvěst, že Hynek churaví, a Dr ani netajil, že to sotva dobře vypadne, ačkoliv si žádný nemyslel, že by to vzalo tak rychlý konec.* —

*) Jak začalo vyšetřování, přišlo na poštovní správu, aby se naše listy zadržely a do Budína zaslaly, a tak jsme se teprva po 6 nedělích o nemoci Hynkově dověděli, ani tolik svědomí neměli poslat list rychle zpět.

Tam bylo take zle, náramná drahota, byt špatný, plány naše se zrútily, měli jsme platit za děti 30 f CM měsíčně a nedostali jen 22 f. Muž žádal, aby byl dovolen sem, abychom mohli být živi, ale přišlo mu = darf sich von Darmat nicht entfernen.. — obrátil se s prosbou a vylíčením svého těžkého stavu a smejšlení na samého ministra, ale ani muk na to. Co dělat tedy; sebrali jsme poslední, co jsme měli, a odjela jsem s dětmi sem; 17/10 přijela jsem do Prahy, a tedy jen co jsem se s tím dítětem drahým rozloučila a s nim promluvila o všem a spokojila jeho touhu. Známi profesoři reálky a spolužáci vystrojili mu krásný pohřeb, a i to považovalo se hned za nějakou demonstraci. Nyní jsem zde, mám v Žitnobranské ulici vlhký byt, za který musím platit 120 f CM, nikde jsem nic nedostala, mám topit ustavičně, aby se mi děti beztoho churavé neroznemohly, mám jim dávat dobrou stravu, a nemám nikde ničeho. To víte že si ouředník, když slouží poctivě jako můj muž, ničeho uspořit nemůže, žili jsme tak od měsíce k měsíci, doufajíce, že přece, až ty děti k něčemu přivedeme, lepší časy nastanou. Na dvě strany hospodařit, byt platit, zkrátka všecko dělit, kde obě místa drahé, to nás strhlo, a nyní ještě ty nehody! — To alespoň udělali na jeho odvolání, že slouží nepřetržitě 29 let, že mu dali allimentací dvě třetiny, tedy 42 f, ale kam to stačí, když musí zůstat tam; a ty děti vzít a zůstat tam s nim v té divoké zemi, kde je všecko ještě jako před 500 lety, to přece bylo by svědomité, co by z nich bylo. Tu reálku bychom přece rádi aby odbyli, a byt jen nižší, Karel je už v třetím roku, pak chce k zahradnictví, on má chuť a vlohy k botanice a hudbě a je slabé konstitute. Jak to všecko vypadne, nevíme, muž nebyl ještě pranic tázán, jen se žádala od ministerstva jeho conduita, a ta byla skvělá, jakož i vysvědčení od gensdarmerie stranu jeho chování!! — Ale co platno, příteli, víte, v jakých časích žijeme, neplatí žádná spravedlnost, ten, který vládě poctivě slouží, ten bývá pronásledován, jestli hřích na sobě má, že sluje Če-

chem, k své národnosti se hlásí a víc bratři své dlé jazyku miluje než cizí a vzdálenější mu sousede. Proč ta nedůvěra k Slovanům, kteří přece svoji poctivost a loyální smejšlení důstatečně dokázali, a to lichocení se k národu (maďarskému), který tak krutě proti vládě vystoupl a posud jen pikle proti stávajícím zákonům kuje a jen si žádá zrútění trůnu a zkázu domu Habsburgského? Člověk trne, když vidí to pronásledování všeho, co české, to utlačování češtiny ve školách, ouředníků, kam to povede? — Ale nechme to, všecko má svůj konec a jazyk náš bohda nezhyne; když se to už nestalo, nestane se to take, darmo se o to ti dobrodincové naší pokoušejí. — Ale nicméně, byť ten, na kterého rána padne, i zmužile nesl, s vědomím, že trpí za věc svatou, přece se mu mnohdy síly nedostává, zvlášť když se mu nouze take ještě v cestu postaví. — Neděláme si žádných nadějí, ovšem říkají, že se mu nemůže nic stát, je-li jaké spravedlnosti, ale vždyť víte sám, jak to je; — možná, jestli uznají jeho poctivost a potřebnost v službě, že nebudou brát na jeho národní smejšlení, aneb jak oni to jmenují „separatistische tendenzen“, žádný ohled a snad jen někam hloub do Uher ho přesadí — jestli ale bude „Mangel an Beweis“, dají ho buď do pense, aneb někam s určitým platem do úřadu, kde by ostré oko bylo, — anebo ho konečně propustí, anebo s několika sty někam dají, odkud *nebude smět* — je tu mnoho cest — ale která se nám dostane, Bůh ví — z nejhoršího by přece nejlepší byla pense, mohl by zůstat v Čechách a snad by se k těm několika stům přece ještě nějaká služba našla. — Jen kdyby už jístota byla, jak to vypadne, abychom zatím nepřišli o všecko, co máme, a o zdraví. Zde je náramná drahota, zvlášť v chlebě, mouce a palivu a bytech; — musela jsem do nového stavení a mám celý den topit, ale to je co říct, když se na trošky uhlí kupuje, cent je za 2fr, dříví sáh měkkého za 11 f., tvrdé za 14 f; chleba za 30 kr. jako jindy za 15 kr a korec brambor za 5 fr — To je bída; myslela jsem si, jestli Vy kdy něco do Prahy posíláte,

jestli by Vám možno bylo trochu těch brambor nám poslat. Nehněvejte se ale, a jestli by Vám to mělo obtíže dělat, anebo kdyby mě dovoz měl mnoho stát, tedy to nechte. Věřte mně, že s bolestí zrovna to píšu, ale já myslím že taková prosba mě ve Vašich očích nesníží, a jestli to můžete udělat, že to take uděláte rád; já nemám na zimu ničeho, těch několik zlatých na dvoje hospodářství nikam nestačí a už jsme beztoho na mojí cestu vypůjčit si museli. Nevím čeho se chopit, abych to živobytí protloukla; kdybych se i z toho zármutku probrat chtěla a psala, není koho, kdo by v češtině rád tiskl, není odbyt; mám lecco napsané, co ležet musí. — Muž Vás pozdravuje srdečně a je celý zoufalý nad smrtí toho nadějného chlapce a nad svým postavením i budoucností; ukradlo nám to oběma kus života. — *List prosím Vás spalte.* — Jak Vy se máte a rodina? — Přála bych, aby dobře, neboť Váš život má take dost smutných stránek, a byl by čas, abyste měl navždy pokoj. Vašátko je nyní zdráv; ale ten Morávek je piják, outrata a muž se velice na něho zlobil, Dvořák ale je hodný hoch. — Buďte zdráv a pište mi. — Pozdravujte srdečně rodinu. Vaše upřímná přítelkyně

Bož. Němcová